

Тетяна Яцечко

(м. Луцьк)

ІСТОРІЯ СЕЛА ЛИСИН ДЕМИДІВСЬКОГО РАЙОНУ РІВНЕНСЬКОЇ ОБЛАСТІ

Рівненщина – перлина Волині, благословенний край на теренах якого протягом багатьох століть проживали представники різних народів та релігійних конфесій. Рівненська область багата на пам'ятки археології та архітектури, оглянути які б було цікаво не лише місцевим мешканцям, а й громадянам інших держав. Адже протягом віків на Рівненщині проживали не лише українці, а й поляки, росіяни, чехи та інші національності, які збагачували своїми традиціями культуру краю. Але історія окремих населених пунктів цього регіону не є ще достатньо дослідженою сьогодні, багато цікавих фактів втрачені, забуті з плином часу. Особливо це стосується історії маленьких сіл. На жаль, така тенденція спостерігається по цілій Україні. Прикро, адже якби місцеві мешканці більше знали про свої населенні пункти, вони б могли б гордитись історією своєї Батьківщини, і може в деяких випадках більш б цінували надбання предків, знаючи на якій благословенній землі живуть.

Одним із таких невеликих сіл є Лисин Демидівського району Рівненської області. Територія села займає 5338 тис. кв. м. Населення за неофіційними даними нараховує до 200 осіб. Із впливом урбанізаційних процесів молодь в селі виїжджає до найближчих міст Луцька і Рівного шукати кращу долю, повертаючись до рідних місць лише погостювати на свята. Може б літопис цього села склався би по іншому, якби не ряд подій в нашій історії, який сприяв його повільному занепаду.

Перша офіційна згадка в документах про село Лисин відома. Це 20 квітня 1527 р. в документі по передачі від одних князів іншим села Перекаль, згадується і Лисин.

Немає однієї точної версії походження топоніму - Лисин. Взагалі є дві точки зору. Першою і напевно, тією яка на думку місцевих жителів є найправдивішою є така. Географічно так склалось, що село розташоване на підвищенні біля р. Стир, тобто на гірці. Отже, коли перші місцеві жителі прийшли освоювати територію для майбутнього села, то навколо скрізь був ліс, і тільки там де сьогодні село була „лиса гора” придатна для будівництва жител, тому люди тут і оселились. Інша версія пов’язує назву з тим, що в місцевості було багато лисів. Але все ж таки більшість схиляється до першої версії. Можливо існують й інші невідомі нам історії походження топоніму.

Ймовірно, що на території села люди почали селитися ще в давню епоху, цьому є свідчення поодиноких знахідок різних виробів із кременю місцевими мешканцями на берегах р. Стир, що протікає біля села. Далі припущень справа не йде, адже ніхто раніше не проводив археологічних розкопок на території села.

Хоча сьогодні Лисин є одним із найменших сіл в окрузі, так було не завжди. В польських джерелах місцевість Лисин згадується вперше в XVI ст. Відомо, що протягом перебування села в складі речі Посполитої ним володіло кілька польських родів. На протязі XVI- XVIII ст. село було в складі земель таких родин як Гашинські, Гулевичі, Древньовські, Хрущовські та Лещинські. Сьогодні представники цих сімей вже не проживають в селі, усі вони виїхали до Польщі в 40-х рр. XX століття, після масових вбивств польського населення в 1943 р.

Відомо, що в першій половині XVII ст. Лисин був одним із осередків аріанства. У XVI столітті землі нашого краю стають місцем розповсюдження найрадикальнішої реформаторської течії християнства – аріанства [1]. Аріанці заперечували церковне вчення про єдину суть Трійці, вважали, що Христос — Син Божий — нижчий за Бога-Отця. В Україні серед 120 реформаційних громад більшість були аріанські. Діяли вони переважно на Волині. Аріанство тоді було популярним серед представників шляхти. В польській літературі під 1644 р. в Лисині згадується існування храму і оборонного замку аріан,

який не зберігся до тепер. В той же час в Лисині перебував відомий польський філософ, аріанський теолог, релігійний ідеолог Анжей Вішовати (1607-1678). Автор 62 праць з теології. В другій половині XVII ст. аріанство як віра було заборонене на теренах Речі Посполитої, а його представники зазнали утисків з боку влади. Адже в 1658 р. сейм видав указ згідно з яким усі аріани за два роки мали продати своє майно і виїхати з Польщі. В цей час осередок аріанства в Лисині занепав назавжди. Замок був знищений разом із храмом аріан ймовірно католиками, як і в інших містах і селах Речі Посполитої. Аріанський храм був закритий в 1792 р.

Відомо, що по знищенню аріанського храму, на його місці польська шляхта, яка була навернена до католицизму, збудувала дерев'яний католицький костел, фундаторами святині стали шляхтичі Древньовські.

В XVII ст. Лисин був оборонним пунктом, свідченням цього було те, що тут проживав чернігівський хорунжий Гулевіч, не мало важливу роль зіграло тут, напевно саме розташування села.

В 1777 р. в Лисині була створена католицька парафія, яка була названа Преображення Господнього („Przemienienia Pańskiego”). Цій парафії підпорядковувалися такі навколишні села, як: Хрінники, Чорна Лоза (Руденька), Домрова, Демидівка (Ленчно), Дубляни, Глибока Долина, Ільпібокі, Каролінка, Кісилин, Княгинин, Кущі Вовковийські, Лішня, Лопавши, Маріанка, Мьодушув, Новина, Охматків, Пасіка, Перекалі, Полянувка, Рогожно, Рудка, Сілановіца, Шостий Квартал, Толпичин. Всього прихожан було 919 осіб.

Із появою парафії виникла потреба в будівництві нового більшого костелу, який би міг вмістити всіх прихожан із навколишніх сіл. В 1792 р. старий костел ймовірно розібрали і адже розпочалося будівництво нового мурованого храму. Активну участь в будівництві брав тодішній ксьондз Станіслав Карповіч, парафіяни Станіслав Якубовський, військові із Княгинина – Антоній Мосаковський, з Ільпібок – Єжи Стрильницький.

Лисинська парафія поширювала свої повноваження управління на села, які відносилися до складу трьох гмін з центрами в населених пунктах – Боремель, Княгинин, Теслюгів тодішнього Дубенського повіту.

Перша служба в новому костелі відбулась 6 серпня 1800 р. За описом костел мав чотирикутну форму, був не досить великим, фасад мав пірамідальну форму, і був трішки вищим за дах. Храм був побудований в стилі емпір. Це було не випадково, адже саме в 1800 р. класичний стиль змінюється на емпір – відомий як стиль імперський та королівський, він був характерною рисою доби Наполеона I Бонапарта. Існують також відомості про те, що в Лисинському костелі знаходилася цінна ікона з образом Ісуса, авторами, якої були художники італійської школи. Ця пам'ятка мистецтва була подарована костелу генералом польської армії Він центом Шептицьким, який свого часу отримав її з рук Наполеона I Бонапарта після закінчення Італійської кампанії за гарну службу. Ікона веде своє походження з галереї князів Д'Есте.

Крім того окрасою католицького костелу в с. Лисині були кілька прекрасних риз і кап виготовлених з слуцьких пасів та дорогоцінних тканин. Костелі і справді був вбраний по всіх вимогах імператорського стилю. Зовні костел був білого кольору, а навколо було багато квітів.

В костелі було кілька основних свят, на які приходила велика кількість віруючих. Кожного року в Лисині 6 грудня відбувався масовий відпуст, встановлений для костелу самим папою римським Клементом XIII. В католицизмі відпуст – це прощення кари за гріхи, як скоїла людина,

Відомі імена ксьондзів, які були в XIX ст. Антоній Йонас, Вінцент Калькус, Корнел Рутковські. Серед польських шляхетських родів, які проживали на території села варто назвати роди Втожецьких, Рутковських, Стасевича.

В 1800 р. село Лисин було передано в спадок від роду Древньовських до роду Хрущовських. На початок XIX ст. в Лисині нараховувалося 46 будинків, 268 мешканців, з них 46 були католиками. В 1840 р. в селі була

побудована православна церква, значну кількість для її будівництва дав ксьондз Домінік Завадський разом з католицькою громадою, це було зроблено з метою збереження свого костелу від конфіскації в майбутньому на користь православних.

На початку ХХ ст. на кладовищі існувало дві каплиці, одна біла, а друга червона.

В 1923 р. адміністратором парафії в Лисині, яка відносилась до Дубенського деканату Луцької дієцезії в був Францішек Топольські. В Лисині була школа 1-4 класів, де проходили уроки на двох мовах: українській і польській. Крім того початкову освіту діти могли отримувати і у ксьондза і у православного священника. Поліція знаходилась у Демидівці, але для збереження порядку у селі існувала нічна варта, мешканці по черзі чергували вночі.

В 1938 році Лисинська парафія нараховувала 950 вірних. В липні 1943 року костел був спалений воїнами УПА разом з відомою іконою. По війні мури костелу були розібрані місцевими жителями.

Сьогодні на території кладовища є надгробки на польській і чеській мові. До речі, перед початком Другої світової війни на території села проживало кілька чеських родин, зокрема Кудешко, який проживав під лісом.

Також проживали в селі і євреї, так до війни єдиний магазин в селі належав саме єврейській родині, зокрема торгувала в ньому єврейка Берчиха. Також відомі жиди Гершко, Волько, Бошко, яких вбили німці в Княгинині.

Було в селі кілька польських ансамблів за Польщі, зокрема, Коровські, Ковтонюки.

Відомі польські роди проживали в Лисині, зокрема Мілісевічі, їх маєток знаходився на Колонії, потім з нього зробили лікарню, говорили. Що дім був збудований із червоної цегли. Також, де зараз ферма був маєток Анжигівського (володіли аптекою в Дубно), Коровські, Томашевські, Літвіцкі, Рутковські.

Сьогодні на території села одне кладовище, але раніше біля костела було старе, напевно його закрили із впровадженням реформи, яка забороняла цвинтарі біля костелів. Серед топонімів села – Біндюга (річка), Свіщівщина (ліс), Лиса (гора).

Православна церква була дерев'яною, помальованою в голубий колір. Знищений храм був у 1963 р. Церкву зруйнували під тим приводом, що ніби вона була стара і дуже небезпечна, аварійна. Батьошкою був Брюховський, а ксьондзом Шиндлер. Хоча це було не правдою, адже коли її руйнували, то двома тракторами ламали купол. Один місцевий дід Герасим заступився за церкву. В 90-х ХХ ст. по старих мурах була відбудована коштами місцевих жителів. Тому, не зважаючи на те, що сьогодні в Лисині немає своєї школи, пошти, базару, в лисинчаків є свій храм, не дарма протягом століть в цій місцевості зосереджувалася осередки представники різних конфесій. Зараз на новому храмі переливаються на сонці хрести від старої церкви, які один із мешканців села сховав і закопав під час її руйнації.

Використані джерела

1. Историко-статистическое описание церквей и приходов Волынской епархии. Сост. Н.И. Теодорович. – Почаев. 1889. т.2. - С. 1053.
2. Думин С.В., Гребельский П.Х. Дворянские роды Российской империи. Том 1. Князья. - М.: ИПК "Вести", 1993.
3. ЦДІАК України, ф. 25, оп. 1, спр. 123, арк. 696 і зв., акт 667.
4. Archiwum książąt Sanguszków w Sławucie / Wyd. przez B. Gorczaka. – Lwów, 1890. – Т. 3. – S. 304.
5. Epsztein T., Górzyński S. Spis ziemian Rzeczypospolitej Polskiej w roku 1930. Wydawnictwo DiG, Warszawa, 1996.
6. Felinski Zygmunt Szczęsny - Paulina córka Ewy Felińskiej. Lwów 1885, Księgarnia Gubrynowicza i Schmidta. 8°, s. [4], IV, 320 s.– S.59-60.
7. Kirkor Stanisław. Polscy donatariusze Napoleona. – Londyn, 1974. - S. 89-90.
8. Księga pamiętnicza — Jakuba Michałowskiego Wojskiego lubelskiego a później kasztelana bieckiego księga pamiętnicza z dawnego rękopisma będącego

własnością Ludwika Hr. Morsztyna, ed. Antoni Zygmunt Helcel (Kraków, 1864). – 856 c.

9. Leńczyk G. Rozmieszczenie grodzisk i zamczysk w województwie Wołyńskim / G. Leńczyk // Ziemia Wołyńska : Miesięcznik poświęcony sprawom krajoznawczym i kulturalnym. – R. I. – № 3.